

MIJN FAVORIETE VRIJETIJSBESTEDING

Аще хто хочеть много знати
тому подобають мало спати.

(Ltk 584*)

"Oudkerkslavisch is niet echt je favoriete vrijetijdsbesteding", zo schrijft Suzanne Eekhout in het vorige nummer van *Šipčiki*. Een naar ik vrees eufemistische uitspraak waar vele studenten slavistiek het mee eens zullen zijn. Enig tegenwicht lijkt me hier op z'n plaats. Ik vind Oudkerkslavisch dus wel interessant, spannend, ja zelfs bij tijd en wijle opwindend.

's Morgens sta ik ermee op, 's avonds ga ik er mee naar bed en in de tussentijd doe ik mijn uiterste best mijn vaak zo weerspannige geliefde van alle kanten in de watten te leggen. Boven mijn bureau, gemaakt van het beste notenhout uit het elfde eeuwse Prěslav, houden de portretten van Cyrillus, Methodius, Fortunatov en Miklosich ('Der Begründer der slavischen Sprachwissenschaft') mijn stoepartijen met het Oudkerkslavisch nauwlettend in de gaten. Geen enkel kwaad mag onze gemeenschappelijke liefde ten deel vallen. Aan het bureau houd ik mij onledig met het beduimelen van Oudkerkslavische woordenboeken en facsimile's, het tellen van nasaa/vocalen, gereduceerde vocalen en ě's, het ontsluiten van accentueringsystemen of het tekenen van

katernformules, watermerken en lineringschema's.

Een bibliotheek zonder Oudkerkslavische manuscripten mag voor mijn part acuut structureel wegbezuinigd worden. Elk handschrift van vóór 1500, dat ik aan mijn borst mag koesteren, bezorgt mij van opwinding een lichte attaque. Een palimpsest (1) bewerkstelligt natuurlijk een middelgrote attaque en door een dubbel palimpsest zal ik ooit een heroïsche dood sterven. Had ik het Oudkerkslavisch niet, ik ware niets. Op regenachtige zondagmiddagen herlees ik die talloze smeulige polemieken die de Oudkerkslavische filologie voortbrengt. Fragmenten uit een drietal toppers, alle betrekking hebbende op het Oudslavisch handschrift de *Kiever Blätter* (KB), wil ik u hier niet onthou-

681.

ШИПЧИКИ

Alphabetum Hieronymianum, sive Glagoliticae litterae Romanae scripturae Ed. Typis Congregationis de Propaganda Fide. Romae 1878.

А	азѣ	А.	азѣ	А.
Б	бѣ	Б.	бѣ	Б.
В	вѣ	В.	вѣ	В.
Г	гѣ	Г.	гѣ	Г.
Д	дѣ	Д.	дѣ	Д.
Е	еѣ	Е.	еѣ	Е.
Ж	жѣ	Ж.	жѣ	Ж.
З	зѣ	З.	зѣ	З.
И	иѣ	И.	иѣ	И.
Й	йѣ	Й.	йѣ	Й.
К	кѣ	К.	кѣ	К.
Л	лѣ	Л.	лѣ	Л.
М	мѣ	М.	мѣ	М.
Н	нѣ	Н.	нѣ	Н.
О	оѣ	О.	оѣ	О.

UB Leiden

f. 651r, March. 75

den. Ten eerste Vondrák op z'n kwaadst wanneer hij een boek over de KB van Hrúns'kyj bespreekt: "Ich muss daher um Entschuldigung bitten, wenn ich diesmal mit solchen Schlacken für die Wissenschaft und mit solcher Kost, die nicht einmal dadurch, dass man sie ein wenig pfeffert, für den Leser verdaulicher gemacht werden kann, komme" (*AfsIph* 28, 1906: 472f). Ten tweede Ondruš over Hamn die nog op hoge leeftijd door de tropen-kolder wordt bevangen en meent dat de KB een vervalsing zijn (2): "Špekulácia J. Hamna (...) patrí skôr do slabšej detek-tívky ako do serióznej vedeckej práce" (*Slavica Slovaca* 19/1, 1984: 37).

Sappige schotschriften

Ten derde Miklosich die in een artikel met de heerlijke titel 'Entgegnung auf herrn Wenzel Hanka's albernheiten und lügen' over de meestervervalser Václav Hanka schrijft dat deze een "in der slavischen philologie nicht einmal ein mit den allerersten elementen bekannter, nicht einmal bis zur conjugation des verbum substantivum vorgedrungener anfänger ist, dass er daher auf den namen eines slavisten nicht den geringsten anspruch hat" (*Slavische bibliothek* 1, 1851: 316). Waar vind je heden ten dage nog dergelijke sappige schotschriften? Hij die het pad der zonde zoekt kan zich het best op de Oudslavische filologische twistgesprekken oriënteren.

Terug naar de werkelijkheid. Waarom ge-niet het vak Oudkerkslavisch bij studenten zo'n geringe populariteit? Wellicht berust deze impopulariteit op een opeen-hoping van misverstanden (wishful thin-king?). Ik geef toe dat het gebruikers-onvriendelijke *Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache* van Leskien (Heidelberg 1969, negende druk) de lust in het Oudkerkslavisch gauw ontnemt. Maar er is meer dan enkel Les-kiën. Indien de jonge onderzoeker enige creativiteit ontplooit, zullen hem weldra de schellen van de ogen vallen. Neem bij-voorbeeld eens de Oudkerkslavische gram-matica's van Trubetzkoy (3) of Van Wijk (4), boordevol originele ideeën, ter hand. Of de kloeke boekwerken van Vondrák (5), Vaillant (6) en Kul'bakin (7). Wat te denken van Diels (8) die zoveel (en zo vaak onjuist) feitenmateriaal uit Oud-kerkslavische codices heeft verzameld. Of van Lunt (9), wiens boek je zo vaak als referentie voor de een of andere onjuiste opvatting kunt gebruiken. Voor de paleo-grafische en filologische kant van het Oudkerkslavisch bieden bijvoorbeeld Ja-gić's *Entstehungsgeschichte der kirchen-slavischen Sprache* (Berlin 1913, tweede druk), Weingarts *Rukovět' jazyka staro-slověnského* (Praha 1937) of Moszyński's *Wstęp do filologii słowiańskiej* (Warszawa 1984) uitkomst. Nog spannender wordt het vak wanneer u de hapklare brokken Oud-kerkslavisch achter in het boek van Les-kiën terzijde schuift en de prachtige facsimile's van de *Codex Suprasliensis*, de *Glagolita Clozianus* of de *Kiever Blät-*

ter (in kleur bij V.V. Nimčuk, *Kyivs'ki hlaloholjny lystky*, Kyiv 1983) doorbla-dert. Maar liefst veertien originele Sla-vische handschriften van de dertiende tot achttiende eeuw kunt u in de Leidse UB bewonderen. (10) Binnen luttele minuten verschijnen ze in de DOUSA voor u op het leesplankje. Zeer aanbevelenswaardig is BPL 2290, een door Van Wijk (11) beschre-ven, zwaar beschadigd perkamenten frag-ment van een Servisch paterikon uit het einde van de dertiende of begin van de veertiende eeuw. Een mooi voorbeeld van zestiende eeuwse Russische 'Buchmalerei' biedt de *Sbornik Vulc.* 94F.

Begrijpt u niets van of voelt u niets bij de veelal liturgische inhoud van Oudsla-vische handschriften, dan raad ik u aan een spiritueel weekend door te brengen bij het gedeeltelijk Russisch-Orthodoxe benedictijnenklooster te Chevetogne in de Belgische Ardennen. Heeft u eenmaal het vertrouwen gewonnen van de bibliotheca-ris, père Th. Barnas, dan ontsluiten zich voor u de meest wonderbaarlijke kamertjes volgestouwd met vergeelde tijdschriften en boekwerken. Mist u vooral niet de ves-pers in de onderaardse, gewelfde kapel; dan zingen de monniken (met goedgevulde magen) op hun best.

"Gewoon doen wat je leuk vindt..."

Reposuit in fenestris otiosa (12). Opat dit verwijt later niet door onze

kleinkinderen naar ons hoofd geslingerd krijgen, zullen wij de Oudslavische hand-schriften moeten bestuderen. Ik geef toe dat dit werk noch maatschappelijk rele-vant genoemd kan worden noch uw curricu-lum vitae voor Akzo, Unilever of Shell kracht bij zal zetten. Edoch, bijna alle alfa- en gamma-wetenschappen (zelfs som-mige bèta-vakken) liggen tegenwoordig uit de markt en ik betwijfel het of de 'inte-ressante' combinatie van Ruslandkunde, Spaans, mijnbouwpolitiek, Pools en mijn-recht van Suzanne Eekhout zoveel meer-zoden aan de dijk zet dan mijn speelse variant van Slavische taalkunde, Tsje-chisch, Pools en Litouws. Gewoon doen wat je leuk vindt en het onderste uit de kan proberen te halen. Ziehier de filosofische grondslagen voor mijn weten-schappelijke activiteiten sinds mijn komst als zeventienjarige Limburger in Leiden anno 1980. In 1983 behaalde ik mijn kandidaatsexamen Slavische taal- en letterkunde (oude stijl) en was mijn af-wijkende voorliefde voor het Oudkerksla-visch reeds ongeneeslijk. Mijn ziekte-beeld gedurende de daaropvolgende drie en half jaar zag er als volgt uit: hoofdvak Slavische taalkunde, bijvakken Tsjechisch en Litouws, doctoraalscriptie *De Kievse Fragmenten: drie deelstudies* (afgestu-deerd in augustus 1986) en proefschrift *Die Kiever Blätter* (13) (gepromoveerd in april 1987). Het spreekt vanzelf dat ik een groot deel van mijn studietijd aan het proefschrift besteed heb. Deze han-delwijze kan ik iedere student van harte aanbevelen. Je hebt namelijk met niemand

anders dan je promotor rekening te houden, hetgeen je een hoop tijd aan het invullen van formulieren en het afleggen van rekenschap bespaart. Bovendien kun je je als wetenschappelijke vrijbouter tot op het laatste moment voor de gek houden met de gedachte dat je slechts enkele ideeën over het een en ander op papier zet en (de Hemel beware jel) niet aan een proefschrift werkt. Hiermee is alle druk van de ketel weggenomen.

Tot slot nog enkele woorden over het proefschrift dat een beschrijving bevat van het waarschijnlijk oudste ons bekende Slavische handschrift, de *Kiever Blätter*, uit het einde van de negende of begin van de tiende eeuw. Alleen al het feit dat Hamm in 1979 een boek gepubliceerd wist te krijgen, waarin hij de onzinnige theorie van een mogelijke vervalsing van de KB verdedigde (zie boven), geeft aan dat dit belangrijke handschrift tot dan toe onvoldoende bestudeerd was.

In hoofdstuk 9 weerleg ik Hamms hersenschim. In de andere hoofdstukken worden de verschillende aspecten van de KB behandeld: 1. kennismaking en liturgie-historische context; 2. paleografie en orthografie; 3. supralineaire tekens; 4. fonologie en morfologie; 5. woordenschat en woordvorming; 6. syntaxis; 7. poëtische structuur en 8. folio 1r (van jongere datum en waarschijnlijk Bulgaars. De zeer vaak verkondigde opvatting dat de KB gelaardeerd zijn met Tsjechische taalkenmerken is discutabel. In het proefschrift

probeer ik de theorie te verdedigen dat de KB in een overgangsdialect tussen het West- en Zuidslavisch (Slovaaks-Kroaats) geschreven zijn. Dit dialect, dat rondom het Balatonmeer in het huidige Hongarije gesitueerd kan worden, is als gevolg van de inval van de Magyaren in de loop van de tiende eeuw verdwenen.

Opdat het boek nog verkocht wordt en omdat ik van een overdosis KB herstellende ben, vertel ik u over het spectaculaire einde niets. Met betrekking tot de KB heb ik nog maar één wens: ooit het stellige bewijs vinden dat ze een vervalsing van Václav Hanka zijn. Ik zou me dood lachen.

Jos Schaeken

Noten:

- * Levenswijsheid uit een Russisch-Duits lexicon uit het begin van de achttiende eeuw (UB Leiden, Ltk 584). Zie hier over T. van den Baar, 'The Christian Wolf Russian-German Manuscript Lexicon', *Dutch Contributions to the Sixth International Congress of Slavists*, The Hague/Paris 1968: 12-32.
- (1) *Palimpsest* (ook wel *codex rescriptus*) is een handschrift waarvan het oorspronkelijke schrift is uitgewist om er iets anders op te schrijven (Grieks *palin psao* 'ik veeg weer schoon').

- (2) J. Hamm, *Das Glagolitische Missale von Kiew*, Wien 1979.
- (3) N.S. Trubetzkoy, *Altkirchenslavische Grammatik. Schrift-, Laut- und Formensystem*, Graz/Wien/Köln 1954.
- (4) N. van Wijk, *Geschichte der altkirchenslavischen Sprache, I. Band: Laut- und Formenlehre*, Berlin/Leipzig 1931.
- (5) V. Vondrák, *Altkirchenslavische Grammatik*, Berlin 1912, tweede druk.
- (6) A. Vaillant, *Manuel du vieux slave, I: Grammaire*, Paris 1948.
- (7) S.M. Kul'bakin, *Le vieux slave*, Paris 1929.
- (8) P. Diels, *Altkirchenslavische Grammatik, I. Teil: Grammatik*, Heidelberg 1963, tweede druk.
- (9) H.G. Lunt, *Old Church Slavonic Grammar*, The Hague/Paris 1974, zesde druk.
- (10) Een beschrijving van de Slavische handschriften in de Leidse UB is te vinden bij X. Mejer (H. Meyer), 'Slavjanskije rukopisi Lejdenskoj Universitetskoj Biblioteki v Niderlandax', *Arxeografičeskij Ežegodnik za 1977 god*, Moskva 1978: 259-267.
- (11) N. van Wijk, *Studien zu den altkirchenslavischen Paterika* (=Verhandlungen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam. Afdeeling Letterkunde, Nieuwe Reeks 30/2), Amsterdam 1931.
- (12) *Men heeft ze op de vensterbanken te ruste gelegd*. Titel van de openbare les, gegeven bij de aanvaarding van het ambt van gewoon lector in de

slavistiek aan de KU Nijmegen op 29 juni 1979 door W.R. Veder (*Reposuit in fenestris otiosa. Over de omgang met Oudslavische boeken*).

- (13) J. Schaeken, *Die Kiever Blätter*, (ook verschenen in de reeks *Studies in Slavic and General Linguistics* 9, 1987).

voorkant omslag: f. 23r, Vulc. 94F (UB Leiden)
 achterkant omslag: f. 33r, Vulc. 94F (UB Leiden)